

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

АРАКЕЛОВА Інна Олександрівна

УДК 339.138:658.64

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ
РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Краматорськ–2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Донецькому державному університеті управління Міністерства освіти і науки України (м. Маріуполь).

Науковий керівник – доктор технічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
Заслужений діяч науки і техніки України
Пілюшенко Віталій Лаврентійович,
Донецький державний університет управління
Міністерства освіти і науки України (м. Маріуполь),
завідувач кафедри маркетингу.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Покатаєва Ольга Вікторівна**, Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), перший проректор;

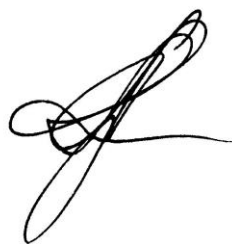
кандидат економічних наук, доцент **Олексин Ірина Іванівна**, Львівська комерційна академія Укоопспілки (м. Львів), керівник відділення заочної форми навчання.

Захист дисертації відбудеться *19 березня 2015 року* о 14:30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.

Автореферат розісланий *14 лютого 2015 року*

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Г. В. Веріга

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перетворення, що відбуваються сьогодні в економіці країни, в цілому орієнтовані на підвищення рівня розвитку продуктивних сил і добробуту населення. Успішне вирішення цієї складної та багатоаспектної проблеми багато в чому залежить від створення та постійного вдосконалення регулювання всіх галузей і ланок національного господарства, зокрема, сфери послуг, роль якої різко зросла в сучасному суспільстві.

У розвинутих країнах стан сфери послуг виступає критеріальною ознакою рівня економіки та суспільства. Як комплекс галузей, безпосередньо пов'язаних із рівнем життя, благополуччям населення, соціальним розвитком території, сфера послуг особливо гостро відчуває необхідність участі суспільства в особі держави у створенні сприятливих умов для функціонування і розвитку. У першу чергу, це обумовлюється тісним взаємозв'язком сфери послуг практично з усіма сторонами життєзабезпечення населення та галузями економіки, а також необхідністю усунення негативних чинників її розвитку. У процесі ринкових перетворень виникли окремі позитивні зрушення у стані й динаміці розвитку сфери послуг України, однак і до сьогоднішнього часу її частка в сукупному ВВП України залишається недостатньою порівняно з показниками провідних країн світу. Означене викликає потребу в удосконаленні механізму регулювання розвитку сфери послуг з урахуванням закономірностей сучасної ринкової економіки, вимог сформованого ринку й особливостей поточного періоду соціально-економічних трансформацій в Україні та світі.

Питання розвитку сфери послуг постійно перебувають у полі зору відомих науковців. Значний внесок у дослідження проблем державного регулювання і формування чіткої політики розвитку сфери послуг, спрямованої на структурні й інституціональні перетворення, зміцнення нормативно-правової бази, зробили такі зарубіжні вчені: М. Альянс, Д. Белл, К. Бленхард, П. Друкер, Р. Йохимсен, Б. Карлоф, Дж. Кейнс, Г. Клейнер, Я. Корнай, Ф. Котлер, Г. Кунц, А. Мескон, Д. П'ю, Н. Рекхем, Х. Решке, Г. Стендінг, І. Хейнце, К. Хаксевер, Дж. Фрідмен, а також вітчизняні: Т. Бурменко, С. Войтович, В. Геєць, С. Ілляшенко, О. Іщенко, В. Зайцев, Н. Кухарська, С. Кучин, М. Матвеєв, О. Моргулець, І. Олексин, Я. Остафійчук, В. Пілюшенко, О. Покатаєва, М. Поспелова, Н. Рекова, А. Сидорова, В. Федько, О. Чилікін.

Разом з тим недостатньо розробленими залишаються наукові питання розвитку теоретичних засад державного регулювання сфери послуг в Україні, науково-методичних підходів до прогнозування стану і закономірностей розвитку галузей сфери послуг з урахуванням ринкових тенденцій, визначення факторів формування попиту і стимулювання споживання послуг, удосконалення стратегічних напрямів і механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в рамках наукових досліджень згідно з планом НДР кафедри маркетингу Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України, зокрема, за темою «Системний розвиток тенденції і закономірності

маркетингового управління соціально-економічними системами» (0107U004221, 2009–2014 рр.), у межах якої виконано аналіз сучасного стану, форм і методів регулювання сфери послуг в Україні; розроблено модель реалізації державної політики щодо розвитку сфери послуг; обґрунтовано теоретико-методичні підходи і запропоновано напрями стратегічного інноваційного розвитку сфери послуг.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є поглиблення теоретичних положень, обґрунтування науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні на засадах маркетингу в галузі. Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

узагальнити науково-теоретичні підходи до державного регулювання сфери послуг в Україні;

визначити сутність і структуру механізму регулювання сфери послуг;

виявити стан і тенденції розвитку сфери послуг як складової національної економіки України;

удосконалити методичні засади визначення чинників розвитку сфери послуг в Україні в розрізі окремих видів послуг;

розвинути методичний підхід до прогнозування розвитку сфери послуг;

визначити стратегічні орієнтири довгострокового розвитку сфери послуг в Україні;

удосконалити організаційно-економічний механізм регулювання розвитку сфери послуг.

Об'єктом дослідження є процеси регулювання розвитку сфери послуг в Україні.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні, правові й організаційні засади вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг.

Методи дослідження. Методологія дослідження включає комплекс загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів дослідження, які забезпечують системний підхід до вивчення стану сфери послуг в Україні, теоретичних і методичних підходів до державного регулювання її розвитку й організаційно-економічних та правових засад удосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні. Теоретичною і методичною основою дослідження стали фундаментальні положення економічної теорії, теорії державного управління, а також маркетингу, зокрема маркетингу послуг.

У процесі дослідження використано такі методи: аналізу і синтезу, системний підхід – для виявлення й адекватної оцінки факторів, що найбільше впливають на розвиток сфери послуг в цілому та в розрізі окремих видів послуг; ретроспективного і статистичного аналізу, графічний – при визначенні поточного стану сфери послуг; SWOT-аналіз – при обґрунтуванні напрямів розвитку сфери послуг; економіко-математичного моделювання – для побудови моделей розвитку сфери послуг залежно від впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників; сценарного моделювання – при складанні прогнозів за інерційним, помірним та інноваційним сценаріями; структурного моделювання – при вдосконаленні механізму регулювання розвитку

сфери послуг в Україні; логічного узагальнення і синтезу – при формуванні висновків.

Інформаційну і фактологічну основу дослідження становлять законодавчі акти Верховної Ради України, укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, статистична та звітна інформація міністерств і відомств України, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дослідження полягає у поглибленні теоретичних положень й обґрунтуванні науково-методичних підходів до вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні на маркетингових засадах. Наукова новизна розкривається в таких положеннях:

удосконалено:

напрями розвитку сфери послуг в Україні, які, на відміну від існуючих, сформовано за результатами *SWOT*-аналізу і подано у вигляді маркетингових стратегій (*SO* – максимізація можливостей і сильних сторін, *WO* – зменшення слабких сторін за рахунок можливостей, *ST* – розвиток сильних сторін для зменшення загроз, *WT* – мінімізація слабких сторін і загроз), що дозволяє враховувати стан внутрішнього і зовнішнього середовища та ринкові тенденції у процесі регулювання розвитку сфери послуг в Україні;

методичні засади визначення чинників розвитку сфери послуг в Україні, які, на відміну від існуючих, полягають у маркетинговому підході (урахуванні суб'єктивних і об'єктивних факторів формування потреб; виявленні рівня задоволеності потреб за окремими видами послуг на основі життєвих циклів виникнення і задоволення потреби й ефекту інтерференції розвитку послуг), що дозволить диференціювати чинники розвитку в розрізі окремих видів послуг;

науково-методичні положення державного регулювання розвитку сфери послуг в Україні на основі визначення стратегічних орієнтирів довгострокового розвитку галузі (підвищення інноваційної спрямованості розвитку; техніко-технологічне оновлення галузі; інформаційне й організаційне забезпечення; структурно-інституціональний розвиток; підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу галузі; удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку), що уможливить перехід від інерційного через помірний до інноваційного сценарію розвитку сфери послуг;

механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні, який, на відміну від існуючого, передбачає маркетингове цілеполягання розвитку сфери послуг, визначення засобів реалізації напрямів розвитку (*SO*-, *WO*-, *ST*-, *WT*-стратегій) у розрізі окремих видів послуг, удосконалення інструментарію окремих механізмів регулювання сфери послуг і застосування програмно-цільового підходу, що дозволить забезпечити системну основу державного регулювання розвитку сфери послуг в Україні з високим ступенем адаптації до стану і тенденцій розвитку ринку;

дістали подальшого розвитку:

систематизація факторів впливу на розвиток сфери послуг, до яких віднесено науково-технічний прогрес, гармонізацію інтересів виробників та споживачів товарів і послуг, а також загальноекономічні, соціально-демографічні, політико-

правові, інституціональні, соціально-культурні та природні фактори, що дозволяє структурувати програмні засоби державного регулювання розвитку сфери послуг в Україні за цілями, напрямками і виконавцями;

теоретичні засади державного регулювання сфери послуг в Україні за допомогою визначення структури загального механізму регулювання, до складу якого віднесено бюджетно-фінансовий, економічний, організаційно-правовий та інституціональний механізми з виділенням специфічних форм і методів прямого й непрямого регулювання, що надає можливість визначати шляхи і напрями його трансформування відповідно до стану і перспектив розвитку сфери послуг в Україні;

методичний підхід до прогнозування розвитку сфери послуг в Україні, який, на відміну від існуючих, передбачає врахування систематизації факторів впливу на розвиток сфери послуг і використання побудованих економетричних моделей розвитку сфери послуг для прогнозування за інерційним, помірним та інноваційним сценаріями розвитку, що дозволить підвищити обґрунтованість стратегічних й оперативних планів і програм розвитку галузі.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність роботи полягає в тому, що методичні положення і висновки доведено до рівня конкретних практичних пропозицій і рекомендацій, які дозволяють визначати чинники розвитку сфери послуг в цілому і в розрізі окремих видів послуг, прогнозувати параметри розвитку залежно від макроекономічних показників України і суб'єктивних чинників формування попиту на послуги, а також використані в практичній діяльності: Департаменту економічного розвитку Северодонецької міської ради – при формуванні перспективних планів розвитку сфери послуг міста в рамках «Стратегії соціально-економічного розвитку міста Северодонецька на 2012–2015 роки» (довідка від 02.10.2013 № 04-10/148); Дмитрівською міською радою – при створенні «Програми соціально-економічного розвитку міста на 2013 рік» (в частині перерозподілу бюджету м. Дмитрова) (довідка від 25.09.2013 № 221); Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації – при складанні проекту програми соціально-економічного та культурного розвитку області на 2013 рік і проекту Стратегії розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року (довідка від 16.10.2013 № 02-10/356).

Теоретичні та практичні положення, сформульовані в дисертації, використовуються в навчальному процесі Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Маркетинг послуг» і «Менеджмент у невиробничій сфері» (довідка від 28.10.2013 № 05-13/68).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним, самостійно виконаним дослідженням. Основні положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, одержано особисто автором шляхом узагальнення й аналізу теоретичного та практичного матеріалу. Із наукових праць, виконаних у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які запропоновано особисто здобувачем.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні результати дисертації доповідались і були схвалені на: XXVI Міжнародній науково-практичній конференції «Макроекономічні проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку» (Київ, 2013 р.); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» (Суми, 2013 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Регіональний розвиток – основа розбудови української держави» (Донецьк, 2013 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні досягнення європейської науки – 2012» (Болгарія, Софія, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (Донецьк, 2011 р.), а також на щорічних конференціях професорсько-викладацького складу Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України (2009–2013 рр.).

Публікації. Основні наукові положення, рекомендації та висновки дисертації опубліковано у 15 наукових працях загальним обсягом 6,88 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 6,08 ум.-друк. арк., у тому числі: сім статей у наукових фахових, три – в іноземних періодичних виданнях з економіки; п'ять публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (196 найменувань на 19 сторінках), чотирьох додатків (на 13 сторінках), містить 34 таблиці, з яких чотири займають п'ять повних сторінок, і 39 рисунків, з яких чотири займають чотири повні сторінки. Повний обсяг роботи становить 218 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи регулювання розвитку сфери послуг**» здійснено аналіз сфери послуг як складової національної економіки; узагальнено теоретико-методологічні засади державного регулювання її розвитку; визначено сутність і структуру механізму регулювання сфери послуг в Україні.

Сучасний етап розбудови соціально орієнтованої економіки характеризується її індустріально-сервісною спрямованістю, для якої є показовим прямий взаємозв'язок між економічним зростанням та позитивною динамікою розвитку сфери послуг. Встановлено, що випереджаючий розвиток сфери послуг порівняно з матеріальним виробництвом, що проявляється у світових тенденціях, характерний і для економіки України, зокрема, має місце значне збільшення частки сфери послуг у суспільному виробництві та структурі зайнятості населення.

Визначено та систематизовано фактори, які найбільше впливають на формування тенденцій і параметрів розвитку сфери послуг: загальноекономічні (глобалізація економіки, посилення диверсифікації діяльності підприємств, розвиток конкуренції, зростання споживчого попиту на послуги, розвиток систем сервісного обслуговування, поглиблення сегментації ринку тощо); соціально-демографічні (зміни вікової структури населення, зростання соціально-економічної ролі жінок, ускладнення сімейних взаємин, активізація міграційних процесів тощо); політико-

правові (лібералізація державного регулюючого впливу на економіку, політична нестабільність, розвиток форм державно-приватних відносин); інституціональні (ускладнення інституціональної структури ринку, розвиток мережі ринкових посередників, активне формування суспільних інститутів тощо); соціально-культурні (зміни способу життя та системи цінностей, соціально-культурне зрушення в структурі населення, маргіналізація населення тощо); природні (наявність і ступінь використання природних ресурсів, підвищення вимог до раціонального використання ресурсів, охорони здоров'я людини і поліпшення навколишнього середовища); науково-технічний прогрес; гармонізація інтересів виробників і споживачів товарів та послуг.

У результаті узагальнення ключових напрямів державного регулювання сфери послуг виділено його сучасні основні методи (прямі та непрямі), а також форми й інструменти (фінансово-кредитна політика, податкова політика, матеріально-технічна допомога, інформаційно-консультативна підтримка).

Обґрунтовано, що виробництво послуг більшою мірою концентрується в приватному секторі, у державному секторі їх виробництво або скорочується, або стабілізується на певному рівні. Означене, відповідно, призводить до зменшення масштабів прямого державного втручання в розвиток галузей сфери послуг на користь посилення впливу ринкових регуляторів. У першу чергу, це стосується послуг побутового обслуговування, туризму, торгівлі, громадського харчування, транспорту, телекомунікацій, кредитно-фінансової сфери і страхування, для яких завдання держави фактично зводиться до створення нормативно-правової бази, що забезпечує ефективне функціонування вказаних галузей економіки. У той же час зростає відповідальність держави щодо надання соціально значущих послуг: у сфері охорони здоров'я, освіти, культури, а також житлово-комунальних, що потребує активного державного втручання і досить жорсткого регулювання.

Доведено, що за своєю сутністю існуючий загальний механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні являє собою комплекс окремих механізмів (бюджетно-фінансовий, економічний, організаційно-правовий, інституціональний), спрямованих на забезпечення функціонування галузей сфери послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні

Складові	Інструменти, форми і методи регулювання:	
	прямого	непрямого
1	2	3
Бюджетно-фінансовий механізм	Бюджетне кредитування; субсидії, субвенції з місцевого бюджету та позабюджетних фондів; прямі бюджетні інвестиції; державне і муніципальне замовлення	Пільги і кредитні пільги; податкові кредити, відстрочки та розстрочки зі сплати обов'язкових платежів до місцевих бюджетів; державні гарантії з поручительств та позик; ініціація процедури банкрутства; стимулювання погашення кредитних зобов'язань; пільгові умови користування землею та іншими природними ресурсами, що перебувають у державній власності

1	2	3
Економічний механізм	Економічні важелі стимулювання розвитку сфери послуг; залучення до інвестиційних процесів тимчасово законсервованих будівництв та об'єктів державної власності	Скорочення обмежень на господарську діяльність у випадках, передбачених законодавством; система гнучких тарифів на послуги; активізація регіонального розвитку сфери послуг
Організаційно-правовий механізм	Експертиза інвестиційних проектів за участю держави; координація діяльності контролюючих органів; конкурсний відбір інвестиційних проектів із залученням бюджетних коштів; контроль за наявністю ліцензій у суб'єктів господарювання; розробка і реалізація державних програм розвитку галузей сфери послуг	Рекламна підтримка місцевих виробництв; захист прав споживачів; надання допомоги у професійній підготовці, навчанні кадрів; контроль за діяльністю підприємств сфери послуг через муніципальні відділи; ініціювання екологічної експертизи об'єктів господарської діяльності; розвиток системи нормативно-правових актів з питань регулювання відносин у сфері послуг; удосконалення ліцензійної політики
Інституціональний механізм	Розвиток інфраструктури науково-технічного та інноваційного розвитку економіки; стимулювання розвитку малого підприємництва	Стимулювання розвитку громадських і неурядових організацій

У другому розділі «**Стан і перспективи розвитку сфери послуг в Україні**» досліджено стан і тенденції розвитку сфери послуг; удосконалено методичні засади визначення чинників розвитку сфери послуг в Україні; виконано моделювання процесів регулювання розвитку сфери послуг.

Згідно з аналізом обсягів міжнародної торгівлі послугами в Україні вони мають стійку тенденцію до зростання: за період з 2000 р. до 2012 р. включно обсяги експорту послуг Україною зросли на 483 %, а обсяги імпорту – на 288 %. У структурі експорту послуг найбільша питома вага припадає на послуги транспорту, зокрема, транспортування нафти і газу (29 %), залізничного (зокрема вантажного) транспорту і ділові, професійні й технічні послуги (у сукупності 13 %). У структурі імпорту послуг у 2012 р. найбільшу частку мали фінансові (38,1 %) та ділові, професійні та технічні послуги (14 %). Відзначаються також зміни у структурі зовнішньої торгівлі послугами: у 2012 р. обсяги експорту роялті та ліцензійних послуг збільшилися на 20,2 %, організація відпочинку, культурних та спортивних заходів зросла на 57,7 %, суттєво зменшилися обсяги фінансових послуг (на 20,5 %) та послуг транспортування залізничним і трубопровідним транспортом (на 11 та 13,5 % відповідно). У 2012 р. у структурі імпорту послуг України зросли частки таких видів послуг, як будівельні (на 66,6 %) та послуги трубопровідного (на 61,8 %) і водного (на 35,8 %) транспорту.

Динаміку обсягів реалізованих послуг за 2008–2012 рр. за їх видами та ємності ринку за відповідний період наведено в табл. 2.

**Динаміка обсягів реалізованих послуг у розрізі їх видів
і ємності ринку послуг в Україні за 2008–2012 рр.**

Вид послуг	2008		2009		2010		2011		2012	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1861,6	0,9	1544,7	0,7	1614,3	0,6	1735,4	0,7	2016,8	0,6
Діяльність готелів і ресторанів	3748,8	1,7	3407,5	1,5	4248,3	1,7	4301,8	1,6	5600,6	1,7
Транспорт і зв'язок	128443,7	59,5	134011,8	59,7	149397,8	58,1	151295,2	58,0	188382,5	57,2
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	61477,8	28,5	65660,7	29,2	78678,8	30,6	79528,5	30,5	101323,5	30,8
Освіта	2923,4	1,4	3136,5	1,4	3373,1	1,3	3224,7	1,2	3342,1	1,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5259,5	2,4	5988,9	2,7	6774,1	2,6	6866,2	2,6	8511,5	2,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку і розваг	12086,5	5,6	10833,5	4,8	13036,9	5,1	13871,3	5,3	19998,2	6,1
Ємність ринку, млн грн	215801,3		224583,6		257123,3		260823,1		329175,2	

Основними незадоволеними сегментами ринку послуг України залишаються будівництво, захист навколишнього середовища, організація дозвілля, культури і спорту, охорона здоров'я та сфера соціальних послуг.

Міжрегіональна диференціація частки послуг в економічному розвитку має досить велику амплітуду коливання: у 2012 р. вона становила 44,6 % (м. Київ – 52,6 %, Полтавська область – 8,0 %). Частку послуг у ВРП, що не перевищує 20 %, має 21 регіон України (80,8 % від загальної кількості); частку в межах 21–40 % ВРП – чотири регіони (15,4 %); частку 41–50 % ВРП – один регіон і більше 50 % ВРП – один регіон. Із загального обсягу послуг у 2012 р. 64,3 % припало на послуги, реалізовані підприємствам, організаціям та установам, а решта 35,7 % – населенню. При цьому частка та обсяг послуг, реалізованих населенню, постійно зростають, а лідерами за часткою цього сегменту споживачів є АР Крим (41,9 %), Сумська (33,3 %), Чернівецька (35,8 %) і Запорізька (30,4 %) області.

Сегментація ринку послуг України за розміром виручки постачальників свідчить, що найбільша частка ринку припадає на постачальників із річною валовою виручкою 5–50 млн грн (35,1 %, або 4,3 млрд грн), друга за розміром – на

постачальників із виручкою більше 50 млн грн (31,6 %, або 3,9 млрд грн), третя – на постачальників із виручкою 1–5 млн грн (22,1 %, або 2,7 млрд грн), найменша – на дрібних постачальників із виручкою до 1 млн грн (0,9 %, або 0,1 млрд грн).

За результатами статистичного і *SWOT*-аналізу сфери послуг в Україні визначено напрями розвитку сфери послуг, подані у вигляді маркетингових стратегій (табл. 3).

Таблиця 3

Напрями розвитку сфери послуг в Україні

Напрямок / вид стратегії	Зміст напрямку
<i>SO</i> – максимізація можливостей і сильних сторін	Удосконалення окремих видів послуг за такими ключовими напрямами: роздрібна мережева торгівля; збільшення обсягів експортно-імпортних операцій у сфері послуг на основі підвищення кваліфікації кадрів у галузях сфери послуг; збільшення обсягів реалізації торговельних і побутових послуг, розвиток туристичної галузі на території АР Крим та західних областей України
<i>WO</i> – зменшення слабких сторін за рахунок наявних можливостей	Удосконалення процесу надання послуг, підвищення обсягів обороту за найбільш популярними видами послуг; розвиток конкурентного середовища; розширення асортименту послуг, зниження цін на імпортні послуги шляхом зменшення митних зборів
<i>ST</i> – розвиток сильних сторін для зменшення впливу загроз	Фінансова підтримка розвитку окремих видів послуг вітчизняних виробників; зниження цін та контроль за ціноутворенням на соціально значимі послуги
<i>WT</i> – мінімізація слабких сторін і загроз	Розвиток конкуренції у сфері наукомістких послуг; розвиток фінансових, страхових та банківських послуг на основі диференціації податків для вітчизняних й іноземних постачальників послуг

Удосконалено методичні засади визначення чинників розвитку сфери послуг в Україні в розрізі окремих видів послуг із застосуванням маркетингового підходу, який реалізується у три етапи і ключовою відмінністю якого є врахування суб'єктивних й об'єктивних факторів формування потреб; виявлення рівня задоволеності потреб за окремими видами послуг на основі визначених життєвих циклів виникнення і задоволення потреби, а також ефекту інтерференції розвитку послуг. Запропоновано під інтерференцією розвитку послуг розуміти синтез можливостей і чинників функціонального, соціально-економічного, техніко-технологічного, інноваційного, організаційного характеру, у результаті якого технологічно та функціонально не пов'язані між собою послуги одержують оптимальні умови для розвитку. Застосування вдосконалених методичних засад дозволило диференціювати чинники розвитку сфери послуг в Україні за окремими видами послуг (табл. 4).

Побудовано економетричні моделі, які описують залежності обсягів реалізації послуг від об'єктивних факторів (1) і суб'єктивних (2):

$$y_{i1} = 0,8648 + 0,0299x_1 + 0,0891x_2 + 0,0581x_3 + 0,0766x_4 \quad (1)$$

$$y_{i2} = 0,72z_1 + 0,1z_2 + 0,17z_3 + 0,01z_4 \quad (2)$$

де y_{i1} – інтегральний індекс стану сфери послуг за факторами впливу на систему в цілому;

x_1 – темп приросту індексу споживчих цін; x_2 – темп приросту обсягу реалізованих послуг за попередній період; x_3 – темп приросту ВВП; x_4 – темп приросту доходів населення; y_{i2} – інтегральний індекс стану сфери послуг за факторами впливу на види послуг; z_1 – коефіцієнт добробуту (співвідношення чистих заощаджень і доходів населення); z_2 – коефіцієнт привабливості ринків (співвідношення суми прямих інвестицій і ВВП); z_3 – коефіцієнт соціальної зайнятості (співвідношення кількості зайнятого населення і кількості економічно активного населення); z_4 – коефіцієнт урбанізації (співвідношення кількості міського населення і загальної кількості населення України).

Дані моделі мають високий ступінь достовірності та можуть використовуватися для прогнозування обсягів реалізації послуг.

Таблиця 4

Диференціація чинників розвитку окремих видів послуг в Україні

Вид послуг	Чинник
Послуги зв'язку	Технологізація виробництва
Будівельні та інженерні	Урбанізація, підвищення рівня життя
Торговельно-посередницькі	Добробут, підвищення рівня життя
Загальноосвітні	Технологізація життя, урбанізація
Послуги із захисту навколишнього середовища	Збільшення вільного часу, зростання добробуту
Фінансові, включаючи страхування	Продуктивна зайнятість, економічна активність
Послуги з охорони здоров'я і соціальні	Індивідуалізація потреб, зростання рівня життя
Послуги туризму	Збільшення вільного часу, зростання добробуту
Послуги з організації дозвілля, культури та спорту	Індивідуалізація потреб, глобалізація
Транспортні	Технологізація виробництва

У третьому розділі «Шляхи вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг» складено сценарні прогнози розвитку сфери послуг в Україні; обґрунтовано стратегічні орієнтири довгострокового розвитку галузей сфери послуг; удосконалено механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні.

На основі систематизації факторів впливу на розвиток сфери послуг і побудованих економетричних моделей здійснено прогнозування розвитку сфери послуг в Україні за трьома основними сценаріями: інерційним, помірним та інноваційним.

Інерційний сценарій базується на збереженні сформованих за період 1992–2012 рр. тенденцій у розвитку сфери послуг України і не передбачає додаткових цільових заходів державної підтримки розвитку сфери послуг шляхом збільшення інвестицій на модернізацію та реконструкцію виробництв. Крім того, інерційний сценарій ґрунтується на збереженні низьких темпів зростання основних макроекономічних показників України на 2010–2030 рр., можливості продовження світової фінансової кризи, подальшого утримання або зниження тарифів на газ, електроенергію та інші ключові ресурси, а також не припускає зростання цін на послуги. Розвиток сфери послуг за інерційним сценарієм має відбуватися за рахунок модернізації та реконструкції діючої інфраструктури підприємств і реалізації

невеликої кількості інвестиційних проектів за пріоритетними напрямками розвитку галузі.

Помірний сценарій забезпечує перехід від інерційного до інноваційного сценарію. Помірний сценарій передбачає, що економіка України повністю вийде з кризи в 2012–2015 рр. Темпи зростання ВВП становитимуть 6–6,5 % на рік, а в подальшому зростуть до докризового рівня 7,2 %. Сценарій припускає модернізацію основних фондів підприємств сфери послуг, реалізацію нових пріоритетних інвестиційних проектів, застосування заходів державної підтримки сфери послуг у вигляді податкових та інвестиційних пільг.

Інноваційний сценарій передбачає відносно високе і стабільне економічне зростання країни, збільшення продуктивності праці в 1,5 рази до 2018 р. і в 2,7 рази до 2030 р., диверсифікацію економіки та експорту, підвищення частки високотехнологічних галузей і перехід до економіки знань, заходи державної підтримки сфери послуг, стимулювання споживання послуг, удосконалення структури зовнішньої торгівлі (включаючи послуги), збільшення частки глибокого сервісу. Результати прогнозування відображено в табл. 5.

Таблиця 5

Прогноз обсягів реалізації послуг на 2033 р. за різними сценаріями, млн грн

Показник	Сценарій				
	інерційний	помірний		інноваційний	
Обсяг реалізації послуг	значення	значення	відхилення від інерційного	значення	відхилення від інерційного
	706786,99	816562,56	+109775,57	1054293,64	+347506,65

Обґрунтовано основні завдання державного регулювання сфери послуг, реалізація яких дозволить здійснити перехід від інерційного через помірний до інноваційного сценарію розвитку сфери послуг:

створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності й розвитку підприємств сфери послуг;

сприяння підвищенню інвестиційної привабливості підприємств сфери послуг та їх інноваційної активності;

розробка та реалізація державних програм розвитку пріоритетних і підтримки депресивних галузей сфери послуг;

формування ефективних механізмів реалізації міжнародного співробітництва, у тому числі у сфері надання послуг.

Доведено, що вирішення основних завдань державного регулювання сфери послуг, здатних забезпечити досягнення визначених стратегічних орієнтирів довгострокового розвитку її галузей як основи переходу до інноваційного сценарію з урахуванням встановлених напрямів і диференціації чинників розвитку в розрізі окремих видів послуг потребує застосування маркетингових засад удосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні.

Визначено основні складові комплексного управління маркетингом у галузях сфери послуг із використанням програмно-цільового підходу, зокрема, розгортання дерева маркетингових цілей, вибору сучасних моделей і методів стратегічного

управління маркетингом, оновлення форм і технологій виробництва та реалізації послуг.

Удосконалено механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні (рис. 1), який містить чотири основних блоки управління розвитком галузей сфери послуг, сформовані на засадах маркетингу (див. рисунок). Визначені блоки реалізуються через методи й інструменти окремих механізмів регулювання сфери послуг на основі програмно-цільового методу управління. При цьому окремі механізми регулювання запропоновано доповнити інструментарієм розвитку, зокрема:

санкціями за неналежне виконання умов пільгового оподаткування, запровадженням системи муніципальних грантів на розвиток перспективних видів послуг (бюджетно-фінансовий механізм);

ініціюванням комерціалізації підприємств та закладів сфери послуг (економічний механізм);

правовими важелями розвитку державно-приватного партнерства у сфері надання соціально значимих послуг, процедурами і порядком проведення моніторингу, прогнозування й аналізу відхилень параметрів розвитку сфери послуг у цілому та за окремими видами послуг (організаційно-правовий механізм);

засобами стимулювання інституціонального розвитку ринку і галузей сфери послуг (інституціональний механізм).

Зворотний зв'язок в удосконаленому механізмі організований на основі інформаційного забезпечення процесу регулювання розвитку сфери послуг в Україні, що передбачає постійне оновлення і доповнення інформації блоку моніторингу, прогнозування й аналізу відхилень, а блок стратегічного цілеполягання включає процедури внесення коректив на основі попередніх процедур.

Як організаційно-методичну основу реалізації вдосконаленого механізму обрано програмно-цільовий метод планування і регулювання розвитку сфери послуг в Україні.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення та запропоновано нове вирішення актуального завдання, яке полягає в поглибленні теоретичних засад і обґрунтуванні науково-методичних підходів до вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні з використанням методології та інструментарію маркетингу в галузі. Згідно з результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Глобалізація світових економічних процесів, зміна технологічних укладів і розбудова економіки знань, структурні зрушення в господарському комплексі України зумовлюють об'єктивні передумови для прискореного збалансованого розвитку сфери послуг. Разом з тим і сьогодні частка галузей сфери послуг у сукупному ВВП України є недостатньою порівняно з провідними країнами світу, темпи зростання реалізації послуг залишаються незадовільними через невідповідність вимогам сформованого ринку і недостатньо ефективного державне

Рис.1. Механізм регулювання розвитку сфери послуг на засадах маркетингу

регулювання, що зумовлює необхідність поглиблення теоретичних і науково-методичних положень з удосконалення існуючого механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні на засадах маркетингу в галузі.

2. За результатами узагальнення науково-теоретичних підходів до державного регулювання сфери послуг як складової національної економіки визначено та систематизовано фактори, які найбільше впливають на формування тенденцій і параметрів розвитку сфери послуг (загальноекономічні, соціально-демографічні, політико-правові, інституціональні, соціально-культурні та природні фактори, науково-технічний прогрес, гармонізація інтересів виробників і споживачів товарів та послуг). Виокремлено прямі та непрямі методи державного регулювання сфери послуг в Україні, а також основні форми й інструменти, до яких віднесено фінансово-кредитну політику, податкову політику, матеріально-технічну допомогу, інформаційно-консультативну підтримку.

3. Визначено сутність і структуру загального механізму регулювання сфери послуг, що являє собою комплекс окремих механізмів (бюджетно-фінансовий, економічний, організаційно-правовий, інституціональний) із притаманними їм специфічними формами і методами прямого та непрямого регулювання. Обґрунтовано необхідність маркетингового підходу до вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг як основи забезпечення його системних якостей і адаптації до зміни внутрішніх та зовнішніх чинників й умов розвитку сфери послуг в Україні.

4. Виявлено структурні трансформації комплексу послуг, а також стійку тенденцію до зростання обсягів експорту й імпорту послуг в Україні. На основі дослідження динаміки обсягів реалізованих послуг у розрізі видів послуг встановлено значні відмінності у фізичних обсягах реалізації і темпах приросту. До основних незадоволених сегментів ринку послуг України віднесено будівництво, захист навколишнього середовища, організацію дозвілля, культури і спорту, охорону здоров'я і сферу соціальних послуг. Виявлено значну диференціацію частки послуг в економічному розвитку регіонів і тенденцію до зростання частки й обсягу послуг, реалізованих населенню.

За результатами статистичного і *SWOT*-аналізу сфери послуг України вдосконалено напрями розвитку сфери послуг в Україні, подані у вигляді маркетингових стратегій: *SO* – максимізація можливостей і сильних сторін, *WO* – зменшення слабких сторін за рахунок можливостей, *ST* – розвиток сильних сторін для зменшення загроз, *WT* – мінімізація слабких сторін і загроз.

5. Удосконалено методичні засади визначення чинників розвитку сфери послуг в Україні з використанням підходу, який передбачає врахування суб'єктивних і об'єктивних факторів формування потреб, виявлення рівня задоволеності потреб за окремими видами послуг на основі життєвих циклів виникнення і задоволення потреби, а також ефекту інтерференції розвитку послуг, під яким запропоновано розуміти синтез можливостей і чинників функціонального, соціально-економічного, техніко-технологічного, інноваційного, організаційного характеру, у результаті чого технологічно і функціонально не пов'язані між собою послуги одержують оптимальні умови для розвитку. На базі запропонованих

методичних положень визначено чинники розвитку сфери послуг в Україні за окремими видами послуг.

6. Розвинуто методичний підхід до прогнозування розвитку сфери послуг, заснований на використанні побудованих економетричних моделей залежності обсягів реалізації послуг від об'єктивних і суб'єктивних факторів. Складено кількісні прогнози обсягів реалізації послуг на період до 2033 р. за інерційним, помірним й інноваційним сценаріями розвитку сфери послуг в Україні (706786,99; 816562,56 і 1054293,64 млн грн відповідно).

7. Визначено стратегічні орієнтири довгострокового розвитку сфери послуг в Україні: підвищення інноваційної спрямованості розвитку сфери послуг; техніко-технологічне оновлення галузей; поліпшення інформаційного й організаційного забезпечення процесу довгострокового розвитку сфери послуг в Україні; активізація структурно-інституціонального розвитку сфери послуг; підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу галузей; удосконалення нормативно-правового забезпечення довгострокового розвитку сфери послуг. Доведено необхідність застосування маркетингових засад удосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні та визначено основні складові комплексного управління маркетингом у галузях сфери послуг із застосуванням програмно-цільового підходу.

8. Удосконалено механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні із застосуванням маркетингових засад, що реалізовано через маркетингове цілеполягання розвитку сфери послуг і визначення засобів реалізації напрямів розвитку (*SO*–, *WO*–, *ST*–, *WT*–стратегій) у розрізі окремих видів послуг. Удосконалено інструментарій окремих механізмів регулювання сфери послуг.

Результати теоретичних досліджень доведено до рівня практичних рекомендацій щодо визначення чинників і напрямів довгострокового розвитку сфери послуг, прогнозування її стану за трьома можливими сценаріями розвитку, встановлення стратегічних орієнтирів і використання маркетингу в галузі як теоретико-методологічної основи вдосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях

1. Пілюшенко В. Л. Стратегія інноваційного управління сферою послуг на основі маркетингового підходу / В. Л. Пілюшенко, І. О. Аракелова // Науковий журнал «Маркетинг і менеджмент інновацій» – Суми, 2013. – № 4 – С. 133–142 (0,64 ум.-друк. арк.) *Особистий внесок: визначені основні напрямки розробки стратегії розвитку сфери послуг, запропоновані програми інноваційної стратегії розвитку сфери послуг (0,34 ум.-друк. арк.).*

2. Аракелова І. О. Основні напрямки стратегії інноваційного розвитку сфери послуг, як складової розвитку національної економіки / І. О. Аракелова // Регіональний збірник праць з економіки «Прометей». – 2013. – № 2 (41) – С.104–110 (0,53 ум.-друк. арк.).

3. Аракелова И. А. Анализ состояния рынка услуг Украины / И. А. Аракелова // Научно-теоретический, научно-практический, научно-методический журнал «Новая экономика» – г. Минск (Беларусь), 2013. – № 1 (61) – С. 255–261 (0,5 ум.-друк. арк.).

4. Аракелова И. А. Алгоритм определения факторов, формирующих развитие сферы услуг / И. А. Аракелова // Научный журнал «Новый университет», серия «Экономика и право». – Йошкар-Ола (Республика Марий Эл, Россия). – ООО «Коллоквиум» – 2012. – № 12 (22). – С. 20–28 (0,55 ум.-друк. арк.).

5. Аракелова І. О. Аналіз впливу основних факторів на розвиток сфери послуг на основі розробки багатофакторної математичної моделі [Електронний ресурс] / І. О. Аракелова // Ефективна економіка. – 2012. – № 12. – Режим доступу до журналу: www.economy.nauka.com.ua (0,5 ум.-друк. арк.).

6. Аракелова І. О. Розвиток сфери послуг у постіндустріальному середовищі / І. О. Аракелова // Регіональний розвиток – основа розбудови української держави : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII, – С. 346–352 (Серія «Економіка», вип. 230) (0,55 ум.-друк. арк.).

7. Пілюшенко В. Л. Модель реалізації державної політики щодо розвитку сфери послуг/ В. Л. Пілюшенко, І. О. Аракелова // Проблеми маркетингу територій і організацій : Зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 121–128 – (Серія «Економіка», вип. 213. (0,6 ум.-друк. арк.) *Особистий внесок : розроблено модель реалізації державної політики щодо розвитку сфери послуг (0,4 ум.-друк. арк.).*

8. Arakelova I. A. Multilateral regulation of the services sector / I. A. Arakelova // Nauka I studia. – Przemysl, Польша, Sp. z o.o. “Nauka I studia”. – 2011. – С. 29–37 (0,58 ум.-друк. арк.).

9. Пілюшенко В. Л. Аналіз основних тенденцій розвитку ринку послуг / В. Л. Пілюшенко, І. О. Аракелова // Розвиток економічних методів управління національною економікою та економікою підприємства : зб.наук.праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – С. 349–354 – (Серія «Економіка», вип. 208) (0,6 ум.-друк. арк.) *Особистий внесок : здійснено статистичний аналіз розвитку сфери послуг відповідно до існуючої класифікації (0,3 ум.-друк. арк.).*

10. Аракелова І. О. Протиріччя розвитку сфери послуг у контексті становлення / І. О. Аракелова // Управління економічним розвитком промислових підприємств : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – Т. XI.– С. 240–245 – (Серія «Економіка», вип. 149) (0,6 ум.-друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

11. Аракелова І. О. Управління якістю послуг за допомогою визначення лояльності споживачів / І. О. Аракелова // Макроекономічні проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку : зб. тез наук. робіт XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 жовтня 2013 р., м. Київ). – К. : Аналітичний центр «Нова Економіка», 2013. – С. 23–24 (0,2 ум.-друк. арк.).

12. Аракелова І. О. Основні програми інноваційного розвитку сфери послуг України / І. О. Аракелова // Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу : зб. тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (26–28 вересня 2013 р., м. Суми). – Суми : ТОВ «ДД «Папірус», 2013 – С. 14–16 (0,25 ум.-друк. арк.).

13. Аракелова І. О. Особливості розвитку регіонального ринку послуг України в умовах інтерферентності / І. О. Аракелова // Регіональний розвиток – основа розбудови української держави : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (9–10 квітня 2013 р., м. Донецьк.). – Донецьк : ДонДУУ; Юго-Восток, 2013. – С. 21–23 (0,3 ум.-друк. арк.).

14. Arakelova I. A. Usage peculiarities of reengineering in service industry / I. A. Arakelova // Матеріали за VIII Междунар. научн.-практ. конф. «Бъдещето въпроси от света на науката – 2012» (17–25 де 2012 г., м. Софія, Болгарія) – БялГРАД-БГ – С. 88–90 (0,23 ум.-друк. арк.).

15. Аракелова І. О. Науково-технічний прогрес, як фактор розвитку сфери послуг / І. О. Аракелова // Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : Матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (17–18 травня 2011 р., м. Донецьк.). – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 225–227 (0,25 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Аракелова І. О. Удосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2015.

Дисертацію присвячено поглибленню теоретико-методичних положень, розробці науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму регулювання розвитку сфери послуг на засадах маркетингу у галузі. Здійснено аналіз сфери послуг як складової національної економіки; узагальнено теоретико-методологічні засади державного регулювання її розвитку; визначено сутність і структуру механізму регулювання сфери послуг в Україні. Досліджено стан і тенденції розвитку сфери послуг в Україні; удосконалено методичні засади визначення чинників розвитку сфери послуг в Україні у розрізі окремих видів послуг на основі застосування маркетингового підходу; виконано моделювання процесів регулювання розвитку сфери послуг. Розвинуто методичний підхід до сценарного прогнозування обсягів реалізації послуг, розраховані прогнози на 2033 р. за інерційним, помірним, інноваційним сценаріями. Обґрунтовані стратегічні орієнтири довгострокового розвитку галузей сфери послуг. Удосконалено механізм регулювання розвитку сфери послуг в Україні на засадах маркетингу у галузі. Механізм включає блоки: моніторингу, прогнозування і аналізу відхилень параметрів розвитку; стратегічного цілепокладання довгострокового

розвитку сфери послуг; розгортання маркетингових цілей розвитку; визначення засобів реалізації маркетингових цілей за окремими видами послуг.

Ключові слова: сфера послуг, державне регулювання, структура механізму регулювання сфери послуг, чинники розвитку сфери послуг, сценарне прогнозування, стратегічні орієнтири розвитку сфери послуг, маркетинг у галузі, механізм регулювання розвитку сфери послуг.

АННОТАЦІЯ

Аракелова І. А. Совершенствование механизма регулирования развития сферы услуг. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2015.

Диссертация посвящена углублению теоретико-методических положений, разработке научно-методических подходов и практических рекомендаций по совершенствованию механизма регулирования развития сферы услуг на основе маркетинга в отрасли.

Обобщены научно-теоретические подходы к государственному регулированию сферы услуг Украины и систематизированы наиболее влиятельные факторы формирования тенденций и параметров развития сферы услуг, к которым отнесены: общеэкономические, социально-демографические, политико-правовые, институциональные, социально-культурные и природные факторы, научно-технический прогресс и гармонизация интересов производителей и потребителей услуг. Выделены основные формы и инструменты государственного регулирования сферы услуг (финансово-кредитная и налоговая политика, материально-техническая и информационно-консультационная поддержка), а также прямые и косвенные методы регулирования.

Определена сущность механизма государственного регулирования сферы услуг, в структуре которого выделены отдельные механизмы: бюджетно-финансовый, экономический, организационно-правовой и институциональный. Обосновано, что взаимодействие составляющих механизма регулирования сферы услуг не имеет системной основы, не направлено на ее развитие, не имеет механизмов обратной связи, ориентировано на разрешительно-контролирующие функции, недостаточно адаптировано к изменчивым рыночным условиям, что свидетельствует о необходимости перехода к маркетинговым основам совершенствования механизма регулирования развития сферы услуг в Украине.

Выявлены тенденции и закономерности структурных трансформаций комплекса услуг, включая рост объемов экспорта и импорта отдельных видов услуг, выделены основные неудовлетворенные сегменты рынка услуг (строительство, охрана окружающей природной среды, организация досуга, культуры и спорта, здравоохранение, сфера социальных услуг). Отмечены значительные отличия в

размерах доли услуг в экономическом развитии регионов, а также рост доли и объемов услуг, реализованных населению.

Выполнен *SWOT*-анализ сферы услуг Украины и сформулированы маркетинговые стратегии: максимизации возможностей и сильных сторон, уменьшения слабостей за счет возможностей, развитие сильных сторон для снижения угроз, минимизация слабостей и угроз. Обосновано, что основные направления развития сферы услуг в Украине должны соответствовать сформулированным маркетинговым стратегиям.

Усовершенствованы методические основы определения факторов развития сферы услуг путем учета объективных и субъективных условий формирования потребностей, исследования жизненных циклов формирования и удовлетворения потребностей, уровня удовлетворения потребностей в отдельных видах услуг и эффекта интерферентного развития услуг, в результате чего определены факторы развития сферы услуг в Украине в разрезе отдельных видов услуг. Предложено под интерференцией развития услуг понимать синтез возможностей и факторов функционального, социально-экономического, технико-технологического, инновационного и организационного характера, создающих оптимальные условия для развития технологически и функционально не связанных между собой услуг.

Построены эконометрические модели зависимости объемов реализации услуг от объективных и субъективных факторов. Развита методический подход к сценарному прогнозированию объемов реализации услуг. Рассчитаны прогнозные значения реализации услуг до 2033 г. по инерционному сценарию развития сферы услуг (706786,99 млн грн), а также умеренному (816562,56 млн грн) и инновационному (1054293,64 млн грн) сценариям, построенным с учетом разработанных в диссертации положений.

Определены стратегические ориентиры долгосрочного развития сферы услуг в Украине, к которым отнесены: повышение инновационной направленности развития сферы услуг; технико-технологического обновление ее отраслей; улучшение информационного и организационного обеспечения долгосрочного развития сферы услуг в Украине; активизация структурно-институционального развития сферы услуг; повышение эффективности использования ресурсного потенциала; совершенствование нормативно-правового обеспечения долгосрочного развития сферы услуг. Определены основные составляющие комплексного управления маркетингом в отраслях сферы услуг на основе программно-целевого метода.

Усовершенствован механизм регулирования развития сферы услуг в Украине, базирующийся на маркетинговой основе. Механизм включает блоки мониторинга, прогнозирования и анализа отклонений параметров развития, стратегического целеполагания долгосрочного развития сферы услуг, развертывания маркетинговых целей развития и определения средств реализации маркетинговых целей по отдельным видам услуг. Выделенные блоки реализуются посредством отдельных механизмов регулирования сферы услуг, дополненных инструментами развития.

Ключевые слова: сфера услуг, государственное регулирование, структура механизма регулирования сферы услуг, факторы развития сферы услуг, сценарное

прогнозирование, стратегические ориентиры развития сферы услуг, маркетинг в отрасли, механизм регулирования развития сферы услуг.

SUMMARY

Arakelova I. O. The Perfection of Mechanism of Regulation of the Service Sector. – As a manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Economics in the speciality 08.00.03 – National Economy and State Economic Regulation. – Donbass State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2015.

The present paper has been devoted to the deepening theoretical and methodological provisions, developing of scientific and methodical approaches and practical recommendations for improving the mechanism of regulation of development of services based on the industry marketing. The analysis of the service sector as part of the national economy has been done; the theoretical and methodological principles of the state development regulation have been summarized; essence and structure of the service sector regulation mechanism in Ukraine have been defined. The state and trends of the service sector in Ukraine have been investigated; methodical principles of the determining factors in the development of the service sector in Ukraine as individual services have been improved on the basis of the marketing approach; the modeling of processes regulating the development of services has been done. Methodical approach to the scenario forecasting of the volumes of services selling has been developed, forecasts for 2033 have been calculated by interial, moderate and innovative scenarios. Strategic reference points of a long-term development of the service industries have been proved. The regulatory mechanism for the development of service industries in Ukraine has been improved on the basis of the industrial marketing. There have been several parts in the mechanism: monitoring; forecasting and analysis of deviations of development parameters; strategic targeting of a long-term development of the service industries; deployment of the marketing development goals; determination of the marketing goals implementation means by the separate types of service.

Keywords: *service industries, government regulation, the structure of the mechanism of regulation of services, factors of development of services, scenario forecasting, strategic goals of the development of services in the field of marketing, the mechanism of regulation of the service sector.*

Підписано до друку 09.02.2015. Формат 60x84/16. Ум. ум.-друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 32. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1633 від 24.12.2003